

"Моє село в терновому вінку"

Вивчення творчості Дмитра Іванова в контексті розділу "Література рідного краю"

Ірина Небеленчук,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії та методики середньої освіти

Кіровоградського ОІППО імені Василя Сухомлинського

У статті розкривається мистецьке багатство та своєрідність життя Єлисаветградщини, пов'язане з визначними постатями степового краю, представлені поети, письменники, літературознавці, які удостоєні Національної премії імені Тараса Шевченка, показані особливості творчого стилю поета Д. Іванова, який народився на Кіровоградщині, лауреата Шевченківської премії.

Ключові слова: видатні люди Кіровоградщини, балада, лауреат, голодомор, дитинство, любов, вічність.

Багата і щедра кіровоградська земля на таланти. Вона подарувала світові відомих художників і хіміків, диригентів і композиторів, літературознавців і мистецтвознавців, педагогів і викладачів, кінорежисерів і співаків.

За високі досягнення талановиті люди відзначаються державними нагородами. Однією з найвищих нагород країни є Національна премія імені Тараса Шевченка, яка вручається за вагомий внесок у розвиток культури та мистецтва у царині літератури, літературознавства та мистецтвознавства, публіцистики та журналістики, кінематографії, музичного, театрального, концертно-виконавського, народного та декоративно-прикладного, образотворчого мистецтва.

Серед представників Кіровоградщини, удостоєних Національної премії імені Тараса Шевченка, варто назвати хорového диригента А. Авдієвського, оперних співачок Є. Колесник та Л. Забілясту, архітектора Г. Урсатія, акторів К. Параконьєва та Н. Крюкову, літературознавця Ф. Сарану, композитора Ю. Мейтуса, художників В. Штолько та К. Лавро (відомий оформленням книг видавництва "А-ба-ба-га-ла-ма-га", ілюстратор творів М. Гоголя, І. Малковича, М. Вінграновського, П. Глазового, Я. Гашека), мистецтвознавця Г. Логвина.

Та найбільше лауреатів високої державної нагороди із когорти поетів і письменників. Так, першим із земляків нашого степового краю отримав цю нагороду письменник В. Козаченко за цикл повістей "Листи з патрона" (1971). У 1996 році за збірку поезій "Вертеп" Шевченківським лауреатом став відомий український поет, критик, уродженець с. Павлиш Онуфріївського району В. Базилевський. У 2006 році почесного звання лауреата удостоївся письменник, головний редактор журналу "Кур'єр Кривбасу", уродженець м. Помічна Добровеличківського району Г. Гусейнов.

Метою статті є презентація творчості Д. Іванова, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка (2010), розкриття основних мотивів поетичної збірки "Село в терновому вінку".

Д. Іванов — ще один уродженець Кіровоградщини, наш земляк, лауреат літературних премій імені Олексія Десняка, М. Островського, державної імені Івана Нечуча-Левицького (1997) та міжнародної української імені Григорія Сковороди (2001).

2010 рік — визначальний рік для поета, нині редактора Чернігівської молодіжної газети "Гарт". Національ-

ної премії імені Тараса Шевченка був удостоєний за поетичну збірку "Село в терновому вінку", що вийшла друком у 2008 році. **Дмитро Йосипович Іванов** народився в с. Тарасівка Новгородківського району Кіровоградської області (автор статті родом із смт Новгородка). Спочатку навчався у Тарасівській, а згодом у Губівській школі, що носила ім'я Дем'яна Бедного (у цьому селі народився поет-байкар Дем'ян Бедний). Визнання прийшло у 1976 році, коли під час семінару молодих літераторів поет Д. Іванов заявив про себе і вразив присутніх новизною тематики та своєрідністю власного поетичного стилю. З того часу й почалася творча діяльність Дмитра Йосиповича. Його "літературним батьком", як він сам зізнавався, був І. Драч. Важливу роль у становленні молодого поета зіграв Б. Олійник. *"Саме два великих поети найбільше допомагали мені у важкі життєві моменти. І провели аж на вершину Тарасової гори, де мені вручили премію"*, — з вдячністю згадує Д. Іванов.

Збірка поезій "Село в терновому вінку" є відображенням спогадів поета про малу батьківщину, де він народився, ріс, пізнав гіркоту повоєнно-напівсирітського життя (батько помер від фронткових ран, коли синові було півтора року, мати виховувала п'ятьох дітей), про повоєнне покоління таких, як і він, дітей, солдатських вдів, невтомних трудівників села. Про село писало чимало поетів, та тільки Д. Іванову доля подарувала звання "поет українського села". Основний мотив збірки — спогад про дитинство та повоєнні роки. Ось як про це говорить сам автор: *"Давно я перейшов біду. / Сирітство, злидні, підлість, щастя. / А пам'яті — не перейду"* [3].

Основні мотиви збірки: голодомор ("Монолог з тридцять третього"), спогади про Велику Вітчизняну війну ("Балада про День пам'яті", "Балада про задрість", "Балада травневого ранку" тощо), повоєнне дитинство ("Монолог мого дитинства", "Балада про гріх"), події реального життя трударів села ("Балада про вино", "Балада про пастуха", "Балада про солдатську вдову", "Балада про осінь і діда"), праця людей на землі ("Балада про руки", "Балада про сінокіс", "Вечір на фермі"), синівська любов до матері ("Балада рідної крові", "Мамина балада", "Молитва моєї матері"), пам'ять про батька ("Балада мого народження", "Монолог з мого дитинства", "Балада про малюнки доньки", "Балада про батька"), відродження Батьківщини ("Осінь балада", "Балада про білого птаха з чорною ознакою", "Осінь балада"), безмежна любов до рідного краю, малої батьківщини ("Він стрів мене у

яворах", "Балада вечірнього саду", "По всій Тарасівці горять сади", "Балада про безсмертник", "Білявий хлопчик в білій льолі").

Жанр поезій, який обирає автор, — балада. І це не випадково. В поезіях не лише спогад про дитинство, а й біль втрати, і надія, і віра, і розкриття загальнолюдських якостей, і розповідь про солдатських вдів, пастухів, і про сенс людського буття й оспівування малої Батьківщини. Варто назвати такі балади, як-от: "Балада повернення", "Балада про заздрість", "Балада про вину", "Балада про гріх", "Балада про солдатську вдову", "Балада про воскреслу віру", "Балада про пастуха", "Балада про маминих журавлів", "Балада про батька" та інші. Як бачимо, це не просто віршовані рядки. Це гімн тому куточку, де народився, батькам, людській праці, землякам. І у цьому вирі сільського життя — ліричний герой: хлопчик і юнак, сам поет. Як зазначає В. Базилевський, *"поет не тільки схожий на своїх героїв, він — один із них. Ні кращий, ні мудріший. Дистанція між ним та оточенням майже невидима, і якщо вряди-годи проглядається, то тільки тому, що він людина, яка пише вірші"* [1]. Поет Л. Талалай зізнається, що йому доводилося бачити, як плакали люди, коли Д. Іванов читав свої вірші під час зустрічей. *"І з кожним таким виступом я дедалі більше переконувався у тому, що в особі Д. Іванова маємо найорганічнішого селянського поета. Такого не було ні в 60-х роках, ні пізніше. Д. Іванов побачив у житті селян щось таке, чого не бачили і про що не писали інші поети"* [4, с. 8].

За кожним словом у збірці ховається біль, туга, вина, а також віра, надія, сподівання та любов до рідного краю, своєї землі, на якій народився та живе. Безмежна, осяйна, всеперемагаюча, як ковток свіжого повітря та чистої джерельної води — такою є любов у творчості поета.

Знайомлячись із поезією Д. Іванова, читачі занурюються у світ Добра, Краси, Любові, насолоджуються метафоричністю мови та її багатством. Завдяки розмовній лексикі можуть бачити реальну картину сільського життя. Розповідь у віршах ведеться від першої особи. Однак складається враження, що сам автор говорить із читачем.

Один із основних мотивів збірки — любов до того краю, що називається малою батьківщиною. Коли поет говорить про, "милий серцю край", його душу сповнює почуття безмежної любові до землі, де він народився. Напевне, таке ніжно-трепетне почуття виникає у кожного в душі. Так, вірш "По всій Тарасівці сади горять", як і багато інших віршів поетичної збірки, сповнений поезією життя. Перед читачем постає жива картина. Таке відчуття, що сама природа своєю рукою торкається до людини: *"В карих зорях пломеніє сміх", "Інгул спросоння схлипує в лозі", "Тоненька стежка темінь доганя"*. Природа є свідком і непевності ліричного героя: *"А ти й сьогодні розказати не міг", "І на устах запалених слова / Твій поцілунок знову не гасив"*. Своєрідне обрамлення вірша: *"По всій Тарасівці сади горять" — "В Тарасівці ізнов горять сади", "В мілкій траві ворушаться сліди" — "В мілкій траві ворушаться сліди"* — вказує на плінність життя, його неперервний потік і вічність, на зміну поколінь (сліди). Вічність кохання, життя символізують сади (в останній строфі на це вказує слово "ізнов" та рядок "спомин здавлений колись"). До того ж сади не просто цвітуть, а "горять". Слово містить приховану вказівку на вогонь — *вогонь щастя, вогонь кохання, вогонь життя*. Врешті-решт — вогонь вічності, що ніколи не згасає: *сади, сліди, дощ, трава, любов, зорі* — образи, що є символічними.

У кожного в житті є дорога серцю людина. Однак найріднішою, найближчою є мама — трудівниця, берегиня, заступниця, приклад, порадниця, охоронниця

(дітей і дитинства, затишку, домашнього тепла, життя). Саме до неї автор звертає слова палкої любові. Мати вимінює в місті батькову шинель на макуху, щоб нагодувати дітей. І яким же смачним видався той шматочок макухи ліричному героєві! Однак він помічає: *"Ноги набрякли у мами, / Очі підпухли чомусь", "То не синці під очима"*. Хлопчик намагається втішити неньку. Щоб заспокоїти її та дати відпочити, він підмів хату й обіцяє слухатися маму ("Монолог з мого дитинства"). Вона ж, мати, звертається "до вічного нашого батька, сохранителя світла й краси" з молитвою вберегти дітей, онуків, правнуків, не полишити їх у біді, адже матері вже покарані недолею, горем і "розп'яті вдівством". Таким є мотив вірша "Молитва матері моєї". Завжди і всюди ліричний герой чує цю молитву, і його найбільше бажання — піклуватися про маму. Турбота про матір не полишає героя навіть тоді, коли мама пішла в небуття. Про це свідчать рядки: *"Скажете, де Ви спинились, / Як Ваша хата нова... / Ви вже там з батьком зустрілись? / Ви вже тепер не вдова?"* Тяжке вдовине життя матері пронизує все ество ліричного героя. Тому важливим для нього є усвідомлення того, що мати зустрінься з батьком в інфернальному світі, адже це позбавить її відвстава.

Образ матері виникає і в "Провесняній баладі". У цілому вірш розповідає про прихід весни: таниє сніг, дерева мліють від "лоскотунків тепла", гомонить птаство. А в майбутньому ластівки *"мережити будуть блакить", "будуть квіток метелики пурхати..."* І за цим усім проглядає образ матері: *"Мамо, тут усе дише Вами, / А тільки, мамо, де ж Ви", "І так знайомо, так рідно / Мамою пахне рілья"*.

Ще один вірш, в якому постає образ матері, — "Балада про Іванове поле". Старенька мати прийшла на поле попрощатися з сином, оскільки відчуває, що скоро покине цей світ. На перший погляд здається, що "з'їхала раптом баба з глузду". Однак, читаючи баладу, дізнаємося, що на тому полі підірвався її син на тракторі. *"З того дня [...] / Так це поле Івановим люди зовуть"*. І читачі бачать неймовірний біль старенької, який посилюється ще й тим, що мати говорить про те, як син "по снарядах, по мінах" півсвіту пройшов "через люті fronti", "щоби в рідній землі свою смерть відорати". Із розповіді старенької двом товаришам, які їхали до третього товариша та заблукали, читачі дізнаються про тяжку долю жінки-трудівниці, жінки-матері: *"Віджила, відробила, що стане й на двох", "Я тоді степ увесь проповзла на колінах — / Сподівалась хоч клаптик, хоч нитку знайти..."*; *"Склад причаєний... / Ох, як він страшно гримів!", "І відтоді мені [...] / Став темнішати світ, доки й зовсім зчорнів..."*; *"Ось отак все життя, наче рани, по-трати..."* Товариші, які запитували, як знайти дорогу, слухали, затамувавши подих. Автор підсилює біль старенької тим, що зазначає: не тільки товариші не могли нічого сказати у відповідь, оскільки горе матері було надто великим, а й *"чомусь наша "Волга" збіліла, мов крейда, / Довго зрушити з місця ніяк не могла"*.

Образ матері стає домінуючим і в інших віршах поета: "Балада про маминих журавлів", "Мамина балада", "Зимовий пейзаж з мамою, синицею та ягодами на рушнику", "Мама їдуть додому" тощо.

Ще однією дорогою людиною для ліричного героя є батько. Хоча батька давно немає, проте він у серці, в думках, спогадах героя. Він згадує, як *"тато (живі ще!) своїми руками / Такі ловкі шиють мені чобітки"* ("Балада вечірнього саду"), і про те, як батько "кричав охрипло", благаючи лікаря дати життя синові ("Балада мого народження"). Інколи ліричний герой відчуває докори сумління від того, що давно не відвідував могилу батька: *"А в тата / Я вже давненько не був"* ("Монолог з мого дитинства"). Батько та мати для автора — найдорожчі

люди на землі, це крила (у символічному значенні), що тримають, даючи приклад і силу для власного злету. Їм він зобов'язаний життям. Поет слушно стверджує: "Зорі над Україною — наших батьків серця". І звертаючись до нинішнього й прийдешнього покоління, заповідає:

*Куди б по тім іти не мусив,
Несу у світ*

(щоб мали й ви)

*Щасливу усмішку матусі
І радість татову:*

— Живи!

Трагедія українського села та його мешканців — одна із ключових у творчості поета. Як зазначає Л. Талалай, "йдеться не про традиційні сільські пейзажі". Це не просто зображення, це власне життя, спогади й пам'ять. Тому не дивно, стверджує Л. Талалай, "що справжнього поета, для якого тема села була б домінантою в його творчості, крім Д. Іванова, не було й нема, і, можливо, не буде" [4, с. 8]. Д. Іванов належить до тієї когорти митців, яких називають "справжніми". Справжній поет, вважає О. Яровий, — "це той, хто розцвічує палітрою святих почуттів убогість земного будня, помічає найнесподіваніші барви веселки навіть у таких картинах — бідності, сирітства, післявоєнної розрухи..." [6].

Творчість Д. Іванова доцільно розглядати під час вивчення розділу "Література рідного краю" з 5 по 11 клас. Види навчальної діяльності можуть бути такі: складання асоціативних куштів або асоціативних ґрон до слів *дитинство, мати, батько, рідний край, село*; робота з епіграфами, що взяті з поетичних рядків поета (про батька, матір); словникова робота, пояснення слів: *перезва, контрабас, буркун, шелюга, рулад, безсмертник, геноцид, голодомор, цимбали, плоть, зваба, половіти, берегиня, рушник (вишиваний), чека, розкрилля, соловіти* та інших; дослідницька робота: розкриття символіки вишиваного рушника, стилю поета, з'ясування подібних мотивів у різних збірках, у творчості інших авторів, порівняння поезій Д. Іванова з поезіями земляків — К. Горчар (с. Інгуло-Кам'янка Новгородківського району), В. Мошуренка (с. Розумівка Олександрівського району) про матір, рідну домівку, сільські видкоколи тощо, застосування риторичних фігур у поезії, таких як ствердження, заперечення, звертання, запитання, дослідження назви збірки (коли звертати до с. Тарасівка з траси, то обабіч дороги ростуть кущі терену до самого села. Якщо брати до уваги цвітіння терену, то назва означає "затишне, мальовниче, гарне". Якщо йдеться про колючі кущі рослини, то ось як говорить сам поет: "Вони [жителі] — справжні герої, в таких жаклих умовах працюють, вирощують хліб і нас усіх годують. Ще намагаються щось робити, сподіваються на добрі переміни, а їх обдурюють. От вам і терновий вінок..."); поетична хвилинка, що передбачає декламування учнями улюблених поезій; творча хвилинка — встановлення відповідності між рядками поезії; проведення гри "Чарівні кубики", на яких записані літери алфавіту, з яких необхідно скласти назви віршів поета; прийом "мікро-

фон" (учні висловлюють враження від поезії); прийом "незакінчене речення" (я вважаю, на мою думку, варто зазначити...); створення таблиці "Реалії сирітського життя" (складається з двох колонок: 1) — життєві реалії: любов, спогад, вина, відчуття присутності людини, якої немає, наслідки сирітського життя, п'ятка потойбічча тощо, 2) — цитати з творів на позначення зазначених критеріїв); висловлювання М. Монтеня, І. Канта, О. Уайльда, А. де Сент-Екзюпері, Л. Толстого, Марка Твена, Ліни Костенко, В. Базилевського, В. Нестайка та інших про дитинство; музична хвилинка: прослуховування музичних творів на вірші Д. Іванова ("Яблуня над шляхом похилилась"); прийом "намисто" зі словами *село, мати, батько, дитинство, Тарасівка*; прийом "сходинки"; постановка запитань до творів (загальні запитання: пояснить символічну назву збірки, назвіть символи поезії Д. Іванова, розкрийте їх значення, пояснить значення алітерації у віршах, символіку терену, тернового вінка в поезії та інші), розгадування кросворда (*додаток, обкл. 4*). Доцільною буде робота з теорії літератури: *балада, епітет, метафора, порівняння, портрет, пейзаж, монолог, анафора, художня деталь, ліричний герой, символ*.

Л. Талалай зазначає, що "Дмитро Іванов залишається вірним собі". У його творах — "незламність, непокірність. В яких — іскра надії" [5] на відродження села, адже "сьогодні воно переживає один із найдраматичніших періодів у своїй історії, літописцем якої можна впевнено назвати Дмитра Іванова" [4, с. 8]. В. Базилевський стверджує, що "Д. Іванов — носій світовідчуття селянства у тому його стані, коли свідомість хоч і зазнала деформацій у лещатах лютого режиму, а все ж не втратила віри в можливість змін і в добре начало в людині" [1]. Символічним є й те, що один наш земляк В. Базилевський високо оцінює поезію іншого нашого земляка Д. Іванова.

Дослідивши поезію Д. Іванова, можемо зазначити, що вона сповнена любові до краю, де народився та живе поет, до всього та всіх. Так ніжно, так душевно може сказати людина, яка має палке серце, сповнене доброти. Тому поезію Д. Іванова мало читати очима. Вона належить до тієї поезії, яку варто читати серцем.

Література

1. Базилевський Володимир. Цеховий майстер Дмитро Іванов / Володимир Базилевський. — [Електронний ресурс]: <http://litakcent.com/2009/11/09/cehoviy-majster-dmytro-ivanov/>
2. Босько В. М. Визначні постаті Степової Еллади / В. М. Босько. — Кіровоград : Видавничий центр "Інформаційна мережа", 2004. — Ч. I. — 376 с.
3. Іванов Д. Й. Село в терновому вінку: Поезії / Д. Й. Іванов. — Чернівці : Трійця, 2008. — 368 с.
4. Талалай Л. Муза з обличчям селянки / Леонід Талалай / Кримська світлиця — № 9—10. — 2011. — Шп. 8.
5. Талалай Л. Муза з обличчям селянки / Леонід Талалай / Українська культура. — № 1—4. — 2010.
6. Яровий О. С. Балади Дмитра Іванова: Система життєвих цінностей / О. С. Яровий. — [Електронний ресурс]: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Lits/2010_26/561_568.pdf

Ирина Небеленчук. "Моё село в терновом венке". Изучение творчества Дмитрия Иванова в контексте раздела "Литература родного края"

В статье раскрывается художественное богатство и своеобразие жизни Елисаветградщины, связанное с выдающимися личностями степного края, представлены поэты, писатели, литературоведы, которые удостоены Национальной премии имени Тараса Шевченко, показаны особенности творческого стиля поэта Д. Иванова, который родился на Кировоградской земле, лауреата Шевченковской премии.

Ключевые слова: выдающиеся люди Кировоградской земли, баллада, лауреат, голодомор, детство, любовь, вечность.

Iryna Nebelenchuk. "My village is in a sloe chaplet". Study of creation of D. Ivanova in the context of section "Literature of native edge"

Artistic riches and originality of life of Elisavetgradshchyni, related to the prominent figures of steppe edge, presented poets, writers, literary critics which awarded with the National bonus of the name of Tarasa Shevchenko open up in the article, the features of creative style of poet D. Ivanova which gave birth on Kirovogradskoy earth, laureate of the Shevchenko bonus.

Keywords: prominent people of Kirovogradshchyni, ballad, laureate, pestilence by hunger, childhood, love, eternity.